

arena idé

December 2025

Varför går det inte att diskutera arbetsmarknaden och lägstalönerna på ett balanserat sätt?

Daniel Lind

**Facken inom industrins
produktivitetskommission**

**Varför går det inte att diskutera arbetsmarknaden
och lägstalönerna på ett balanserat sätt?**

Författare: Daniel Lind

ISBN: 978-91-989870-2-7

Grafisk form: Simon Karlsson, Arena Idé

© Arena Idé och författaren

Stockholm 2025

Innehåll

Vad är det som ligger på bordet?	4
Om monopsoniforskningen	5
Svensk forskning släpar efter omvärlden	5
Varför ligger Sverige långt efter Norge?	5
Varför ser vi ingen svensk forskning om fackens produktivitetseffekter?	6
Varför skulle svensk arbetsmarknad fungera på ett annat sätt än den norska?	6
Blundar för verkligheten	6
Positiva saker händer i Sverige, men inte hos näringslivets forskningsinstitut	7
Det fackliga Sveriges intresse börjar (möjligen) vakna	7
Konferens om imperfekta arbetsmarknader	8
Några citat från Handbook of Labor Economics: 1	8
Om lägstalöneforskningen i Sverige	9
Några citat från Handbook of Labor Economics: 2	13
Om sysselsättningsgrad och arbetskraftsdeltagande i Sverige	14
Identitetspolitik och forskares politiska värderingar	17

Varför går det inte att diskutera arbetsmarknaden och lägstalönerna på ett balanserat sätt?

Vad är det som ligger på bordet?

Med den här essän sätts punkt för en diskussion om modern arbetsmarknadsforskning och hur svensk arbetsmarknad i praktiken fungerar. Den här diskussionen inleddes med att jag skrev en [artikel](#) i tidskriften *Ekonomisk Debatt*. Den artikeln har därefter i två vändor kommenterats av Lars Calmfors/Per Skedinger, verksamma vid Institutet för Näringslivsforskning, respektive av Hans Seerar Westerberg/Niklas Elert/Niklas Rudholm, verksamma vid Handels Forskningsinstitut. Den första vändan av kommentarer bemötte jag i tidskriften. Men den andra vändan av kommentarer hade jag inte möjlighet att replikera på eftersom en operation satte käppar i hjulet.

Den här texten bör du därför se som en senkommen slutreplik (läs replikväxlingen [här](#), [här](#), [här](#), [här](#) och [här](#)). Till detta hör att den här texten även kan ses som en utvecklad slutreplik på en ordväxling i TCO:s tidning Arbetsvärlden. Den inleddes med att Lars Calmfors hörde av sig till chefredaktören med en önskan om att få kommentera det som jag hade sagt i en [intervju](#). Den kommentaren fick jag i sin tur kommentera, om än i en förkortad version (läs kommentar och slutkommentar [här](#)).

Min förhoppning med den här texten är att ytterligare en gång försöka förmedla en, i mina ögon, uppdaterad bild av den moderna arbetsmarknadsforskningen och dess koppling till hur svensk arbetsmarknad i praktiken fungerar.

Men ha gärna med dig att det här är djupt politiska frågor – och forskning visar att akademiskt verksamma och andra ekonomer har svårt att inte blanda in sina personliga värderingar i sina forskningsresultat och ekonomisk-politiska uttalanden. I den mån det går är det därför min förhoppning att du som läsare beaktar detta faktum och i möjligaste mån läser texten utifrån de perspektiv den förmedlar och de argument som faktiskt framförs. De fem kommentatorerna benämns i texten som ”kommentatorerna”.

Med hopp om intresseväckande läsning.

Om monopsoniforskningen

Ett spår som Lars Calmfors tar upp i sin kommentar i Arbetsvärlden handlar om i vilken utsträckning som svenska ekonomer har intresserat sig för frågan om monopsoni. Han menar att det är en svårbegriplig ståndpunkt att, som jag gör, hävda att Sverige i flera avseenden släpar efter omvärlden.

Mitt svar på detta är följande.

Svensk forskning släpar efter omvärlden

Självklart finns det enstaka exempel på tidigare svensk forskning, men det finns ingen systematik och ingen helhetsbild. Endast några få yrkesgrupper har studerats. Bredare branscher och den aggregerade ekonomin har inte studerats. Den mångfald av angreppssätt och metoder som kännetecknar forskningsfronten lyser med sin frånvaro. Den forskning som har gjorts på Sverige står därmed inte på något sätt i proportion till den explosion som vi har sett i omvärlden. Ett exempel på detta är, som jag återkommer till, att flera av de svenska lägstalönestudierna som kommentatorerna hänvisar till baseras på hur svensk arbetsmarknad fungerade på 1970-80-talen. De ger oss inte mycket vägledning i dag.

Det är också uppenbart att den forskning som bland annat OECD har bedrivit under senare år inte har kommit till Sverige. Den handlar bland annat om den positiva betydelse som [kollektivavtal](#), [central lönebildning](#) och facklig organisering kan ha för arbetsmarknaders funktionssätt, men också om den forskning som visar att [monopsonin är mycket utbredd](#) i västvärlden, även i de länder som har en arbetsmarknad som liknar den svenska. Den mest omfattande studien av Sverige [har gjorts av IMF](#). Den visar att monopsonin är lika utbredd i Sverige som i jämförbara länder och att den finns i alla delar av ekonomin.

Varför ligger Sverige långt efter Norge?

En annan ingång i bristen på svensk forskning är att forskningen om norsk arbetsmarknad har kommit mycket längre än i Sverige; den ligger i den internationella fronten (se t ex [här](#), [här](#), [här](#), [här](#) och [här](#)). Hur kan den här skillnaden vara så stor?

En ytterligare indikation på Sveriges eftersläpning är att forskningen inte har tagit några steg i riktning mot att studera hur konkurrensklausuler, företags-sammanslagningar och otillåtna samarbeten mellan företag kan påverka konkurrensen om de anställda – och därmed i vilken utsträckning som löner kan pressas under de anställdas produktivitet. Den här forskningen har tagit stora steg framåt i [USA](#), men även inom EU, och har lett till politiska reformer.

Utgångspunkten för den här forskningen är att svag konkurrens mellan arbetsgivare om löntagarna är lika skadlig för samhällsekonomin som svag konkurrens på produktmarknader. Priset för detta är i båda fallen färre arbetstillfällen, lägre produktivitet och högre priser.

Varför ser vi ingen svensk forskning om fackens produktivitetseffekter?

Den här avsaknaden av svensk forskning gäller även den internationellt snabbväxande forskning som studerar hur kollektivavtal och facklig organisering kan bidra till innovation, kreativ förstörelse och produktivitet. Även i detta fall ligger Norge i spets, men forskning pågår även på andra håll (se t ex [här](#)).

Varför skulle svensk arbetsmarknad fungera på ett annat sätt än den norska?

Utan att fokusera alltför mycket på detaljer, är slutsatsen från den norska forskningen att arbetsgivarnas lönesättarmakt är påtaglig och utbredd, på jämförbar nivå med andra länder. Det betyder att lönerna i Norge i genomsnitt tycks understiga löntagarnas produktivitet med omkring 20 procent.

Arbetsgivarnas lönesättarmakt är inget randfenomen i någon specifik situation, i någon specifik bransch eller för en specifik yrkesgrupp. Tvärtom. Monopsonin är en bärande del av hur norsk arbetsmarknad i praktiken fungerar. Den här makten är även utbredd inom norsk industri.

Frågan som forskaren och analytikern bör ställa sig är: hur kan detta komma sig, trots att Norge har en centraliserad lönebildning med ett normerande lönemärke, en hög facklig organisationsgrad, höga avtalade lägstalöner och allmängiltigförklaring av kollektivavtal? Allmängiltigförklaringen innebär att löner och villkor säkerställs för alla som jobbar inom ett avtalsområde, även om den fackliga organisationsgraden är låg.

Det finns ingen annan arbetsmarknad än den norska som är mer lik den svenska. Varför skulle svensk arbetsmarknad, med en mycket likartad institutionell struktur, fungera på ett helt annat sätt än den norska? Det är extremt osannolikt.

Blundar för verkligheten

Lars Calmfors menar i sin kommentar i Arbetsvärlden att det finns teoretiskt stöd för monopsonimakt, men att starka svenska fack innebär att arbetsgivare i praktiken inte har någon sådan makt på svensk arbetsmarknad. Monopsoni är således en teori som saknar empirisk relevans. Detta är, som vi har sett, en uppfattning om världen som inte minst har motbevisats av OECD, IMF och forskningen om norsk arbetsmarknad.

Vad facken, och övriga reglerande institutioner på arbetsmarknaden, tycks göra är alltså att begränsa arbetsgivarnas lönesättarmakt, men att detta inte räcker för att norsk arbetsmarknad ska avvika från den generella och internationellt förankrade slutsatsen att arbetsgivare, typiskt sett, sätter löner som ligger under de anställdas produktivitet. Monopsonin på svensk arbetsmarknad handlar dessutom om mycket mer än lägstalönenivåerna inom några få avtalsområden.

Förutom den här övertron på fackens möjligheter att eliminera arbetsgivarnas

lönesättarmakt, förbiser kommentatorerna därför att den här makten även kan härledas från friktioner på arbetsmarknaden, till exempel i form av informationsluckor, kompetensbrist, undermålig infrastruktur och höga bostadspriser. Lönesättarmakten kan även härledas till konkurrensklausuler, företagssammanslagningar och otillåtna samarbeten mellan företag.

Det här innebär att antalet möjliga arbetsgivare minskar för löntagarna och därmed att arbetsgivarnas lönesättarmakt stärks – och detta sker oavsett den fackliga organisationsgraden. På norska lokala arbetsmarknader där det finns få arbetsgivare är lönerna lägre och företagens löneandelar mindre. Avslutningsvis bör nämnas att en norsk studie, som fokuserar på gränsområdet mellan Norge och Sverige, visar att arbetsmarknaderna på båda sidorna av gränsen fungerar monopsonistiskt.

Positiva saker händer i Sverige, men inte hos näringslivets forskningsinstitut

Trots att Sverige släpar efter omvärlden är det viktigt att säga att det finns undantag. Inte minst handlar det om flera forskare i Uppsala, kanske framför allt runt professor Oskar Nordström Skans. Vi ser även att flera doktorander och nydisputerade under senare tid har intresserat sig för monopsonifrågan – som egentligen bör uttryckas som forskning om imperfekta arbetsmarknader – med utgångspunkt i den internationella forskningsfronten. I slutändan handlar detta om möjligheten till en mer välgrundad och verklighetsförankrad politisk diskussion om utmaningarna och reformbehoven på svensk arbetsmarknad.

Det fackliga Sveriges intresse börjar (möjligen) vakna

Det finns därför skäl att vara hoppfull – och de fackliga organisationerna börjar så sakteliga få upp ögonen för den här forskningen. Att på detta sätt bättre försöka förstå sin verklighet och roll borde under lång tid ha varit fackens första, andra och tredje prioritet. Jag är dock inte alldeles säker på att vi från IFN eller Handels forskningsinstitut kommer att få se projekt som, utifrån den internationellt ledande, empiriska forskningens olika angreppssätt, skattar den allmänna nivån av arbetsgivarnas lönesättarmakt på svensk arbetsmarknad. Av den internationella forskningen framgår att detaljhandeln är en bransch där lönesättarmakten tycks vara särskilt påtaglig.

Inte heller tror jag att vi får se studier av de eventuellt positiva produktivitets-effekterna av central lönebildning, ökad facklig närvaro och höga lägstalöner. Det vi riskerar att se framöver är snarare tveksamt genomförda studier som främst har det politiska syftet att mota den internationella forskningens allmänna trend i grind. Om detta hoppas jag så klart att jag har fel.

Konferens om imperfekta arbetsmarknader

Ett uttryck för att Sverige släpar efter omvärlden är även att den [konferens](#) om imperfekta arbetsmarknader som Arenagruppen och Facken inom industrins produktivitetskommission arrangerade i början av juni genomfördes utan svenska forskare som ledande presentatörer. Syftet med konferensen var att bygga broar mellan svenska praktiker och världsledande arbetsmarknadsforskare inriktade på olika grenar av forskningen om imperfekta arbetsmarknader.

Titta gärna på de sex presentationerna och de efterföljande samtalen ([här](#), [här](#), [här](#), [här](#), [här](#) och [här](#)) och ställ dig frågan: är det med utgångspunkt i detta som forskare, politiker och arbetsmarknadens parter, typiskt sett, diskuterar svensk arbetsmarknad? Genomsyrar de perspektiv, resultat och politikområden som lyfts fram av forskarna det svenska offentliga samtalet? Min uppfattning är att så inte är fallet. Lite talande är det möjligen att keynote-talaren [Alan Manning](#) menar att monopsonin finns överallt omkring oss samtidigt som kommentatorerna tycks anse att det är en teori som mer än något annat saknar empirisk relevans.

Några citat från Handbook of Labor Economics: 1

Den här [handboken](#) ges ut med 10-15 års mellanrum och syftar till att summera och diskutera de viktigaste frågorna och de viktigaste resultaten i den nationalekonomiska arbetsmarknadsforskningens front. Fokus ligger på de viktigaste framsteg som har gjorts sedan den föregående handboken och rekommenderas bland annat som kurslitteratur för doktorander och som översikt av olika områden för aktiva forskare. Den senaste volymen, den femte i ordningen, utkom för ett drygt ett halvår sedan.

Ta dig gärna lite tid och fundera igenom vad följande citat från handboken säger dig och hur väl du anser att de stämmer överens med innehållet i den svenska politiska och arbetsmarknadsekonomiska debatten.

Om den generella utvecklingen av den nationalekonomiska arbetsmarknadsforskningen:

”Another major development is that labor economics has steadily [moved away](#) from the perfectly competitive market paradigm to explore how imperfect competition can [better account](#) for key empirical patterns and shed a [different light](#) on the effectiveness and appropriateness of different policy interventions.” (s. xvi-xvii, mina understrykningar)

”In essence, the recent surge in monopsony research has catalyzed a [critical reevaluation](#) of our understanding of labor markets, propelling the once-marginalized notion of imperfect competition to the [forefront of economic analysis and policy](#).” (s. 822, min understrykning)

”The standard competitive model often [fails to capture the complexity of real-world dynamics](#), suggesting a need for more nuanced economic frameworks.” (s. 351, min understrykning)

Om den snabbväxande teoretiska forskningen om monopsoni sägs följande:

”These frameworks not only deepen our understanding of the sources of monopsony power but also have [implications for public policy](#), particularly in the areas of merger control, non-competition agreements, and minimum wage regulation.” (s. 762, min understrykning)

Om den snabbväxande empiriska forskningen om monopsoni sägs följande:

”Overall, the literature paints a [consistent picture](#) indicating that firms have significant monopsony power in the labor market.” (s. 763, min understrykning)

”Monopsony power thus helps explain why many studies [fail to find a negative effect](#) of the minimum wage on employment.” (s. 764, min understrykning)

”...about [half of the decline](#) in the labor share for the German manufacturing sector, and almost all of the increase in market power, is due to labor rather than product market power.” (s. 808, min understrykning)

”Overall, the empirical literature yields increasingly reliable estimates of monopsony power,..., implying that completely eliminating monopsony power would [increase wages by 15% to 50%](#).” (s. 812, min understrykning)

”... we conclude that wages are [not exclusively](#) determined by marginal productivity.” (s. 821, min understrykning). ”... and researchers [should be careful](#) not to interpret the wage as a fully reliable measure of the marginal product of labor.” (s. 821, min understrykning)

Om lägstalöneforskningen i Sverige

Lars Calmfors tar i sin kommentar i Arbetsvärlden upp frågan om forskningen om effekterna av de svenska lägstalönerna. Han och övriga kommentatorer menar att de studier som finns ger en sammantagen bild av att höjda lägstalöner skulle resultera i färre jobb och färre arbetade timmar.

Mitt svar på detta är följande.

Resultaten spretar, men...

Låt oss börja med att kommentatorerna håller med om att resultaten spretar. Det är positivt att de vidgår det. Men sen kommer i Arbetsvärlden ”men” och ”ändå”. Trots att resultaten spretar visar de ändå att effekten på sysselsättningen är negativ. Detta är ett sätt att argumentera som ofta används för att driva en politisk tes som inte har tillräcklig empirisk evidens.

Kommentatorernas slutsats är därför inte den rimligaste tolkningen. Den rimliga tolkningen är att vi, förvånansvärt nog, vet väldigt lite om hur höjda lägstalöner påverkar svensk arbetsmarknad och att mycket mer forskning krävs innan vi kan säga något mer bestämt.

Några få studier kan inte fånga in den generella effekten av 700 kollektivavtal

Ett skäl till behovet av försiktighet i slutsatserna är, utöver att resultaten spretar, att flera av studierna, som sagt, baseras på hur svensk arbetsmarknad såg ut på 1970-80-talen – och att dessa ger oss bristfällig vägledning om hur svensk arbetsmarknad fungerar i dag och vilken effekt som höjda lägstalöner kan ha. Ett andra skäl är att svensk arbetsmarknad regleras genom mer än 700 kollektivavtal, varav mer än 200 innehåller skrivningar om lägstalöner. Och i de avtal som har skrivningar om lägstalöner finns det vanligtvis trappor – utifrån ålder, erfarenhet och/eller utbildning.

För att etablera en generell bild av sambandet mellan lägstalöner och sysselsättning i den här verkligheten, krävs ett omfattande arbete som ännu inte har genomförts. Att som kommentatorerna dra långtgående slutsatser på basis av ett fåtal studier med snävt fokus – och där resultaten spretar – är inte trovärdigt. Det är att dra alldeles för långtgående växlar på ett begränsat och i flera fall daterat underlag.

Ett tredje skäl till att förhålla sig försiktig till de svenska studiernas resultat är att flera inte är vetenskapligt publicerade. Det betyder att vi inte vet om de håller måttet eller om de lider av brister som skulle omöjliggöra en akademisk publicering. Detta bör självklart inte leda fram till den ovetenskapliga slutsatsen att ”vi får förlita oss på det vi har”.

Med den standard som präglar dagens internationella lägstalöneforskning är min gissning att de svenska studierna inte skulle ha jättestora chanser att passera nålsögat. Forskningen om svenska lägstalöner bör därför kopplas upp mot den internationella forskningsfronten. Läs gärna kapitlet om den här forskningen i den ovan nämnda handboken för att skapa dig en egen uppfattning om hur den svenska lägstalöneforskningen står sig i förhållande till spetsforskningen.

De svenska studierna beaktar inte den möjliga strukturomvandlingen

Ett relaterat, fjärde skäl är att bristen på koppling till forskningsfronten leder till att flera relevanta aspekter inte har beaktats i den svenska forskningen. För det första innebär det att de svenska studierna inte beaktar var de som eventuellt förlorar jobbet av den höjda lägstalönen tar vägen. Om de får ett nytt jobb med högre lön är tolkningen att den höjda lägstalönen gynnar strukturomvandlingen och produktiviteten, inte att sysselsättningen minskar.

En ny studie av effekterna av införandet av en lagstiftad lägstalön i Tyskland år 2015 visar just på ett sådant samband: de som förlorade jobbet hittade nya jobb med högre lön utan att sysselsättningen minskade. 17 procent av den löneökning som införandet av minimilönen ledde till förklarades av den här strukturomvandlingen.

De svenska studierna beaktar inte det här perspektivet. När detta är fallet bör man undvika att dra långtgående slutsatser. De svenska studierna kan egentligen inte besvara de mest relevanta frågorna – de som försöker fånga in mer av en helhetsbild av effekterna av höga lägstalöner.

De svenska studierna beaktar inte storleken på de möjliga sysselsättningseffekterna

Den internationella forskningsfronten har tagit steg mot att genomföra metastudier – att försöka identifiera generella mönster genom att sammanställa resultat från ett stort antal enskilda studier. Av en ny sådan, genomförd av globalt ledande forskare och som harmoniserar resultaten från ett stort antal studier genomförda i ett stort antal länder, framgår att den genomsnittliga sysselsättningseffekten uppgår till minus 13 procent av en höjd lägstalön.

Den tidigare teoretiska slutsatsen var att en höjd lägstalön inte kan leda till något annat än till en negativ sysselsättningseffekt om minus 100 procent. Det betyder att varje ökning av lägstalönen måste leda till en lika stor proportionell minskning av antalet anställda. Det finns därför inget att vinna på att höja lägstalönerna – lönesumman kommer att vara oförändrad. Löntagarkollektivets ekonomiska välfärd förbättras således inte.

I praktiken ser vi alltså att förlusten är 13 procent i genomsnitt, inte 100 procent. Det betyder i sin tur att vinsten inte är 100 procent (inga negativa sysselsättningseffekter alls), men däremot 87 procent. Notera dock att ett inte oväsentligt antal studier påvisar ett positivt samband mellan lägstalön och sysselsättning.

I en svensk kontext bör tolkningen av resultaten självklart påverkas om lönesumman är oförändrad eller om den ökar med 95 procent – givet att vi skulle hitta en negativ sysselsättningseffekt av en höjd lägstalön. Men detta görs inte i de svenska studierna. Det går därför inte att föra en nyanserad och mer kvalificerad diskussion om en höjd lägstalön bidrog till en större lönesumma till löntagarna eller om den till hundra procent bara leder till färre anställda. Löntagarkollektivets samlade ekonomiska välfärd har inte varit en fråga för diskussion. Detta pekar återigen i riktning mot att avhålla sig från alltför ensidiga slutsatser.

Konjunkturinstitutets analys av tre avtalsområden

I Lars Calmfors kommentar i Arbetsvärlden nämner han en [studie](#) från Konjunkturinstitutet som han tycks sätta särskild tilltro till.

Min kommentar är följande.

Ja, det här är en studie som bör beaktas och adderas till den korta listan av tidigare forskning. Men även i den här studien spretar resultaten. Av analysen av ett av de tre avtalsområden (Serviceentreprenadavtalet = städ) som ingår i studien framgår att införandet av ungdomslöner sänkte lönerna med fem procent, när arbetsgivarna hade möjlighet att sänka lönerna med tio procent. Arbetsgivarna valde alltså att endast sänka lönen med hälften av den möjliga lönesänkningen. I samma anda minskade inte sysselsättningen för de 19-åringar som fick en rejäl löneökning om 11 procent när de fyllde 20 år. De här resultaten motstrider den teoretiska föreställning av svensk arbetsmarknad som kommentatorerna förfäktar.

När det gäller Detaljhandelsavtalet (butiksanställda) och Gröna riksavtalet (köksbiträden, kockar och serveringspersonal)) visar KI att för det förra leder en höjd lägstralön till färre sysselsatta, om än oklart i vilken omfattning i förhållande till lönehöjningen; den samlade ekonomiska välfärdseffekten för de anställda i branschen är oklar. I det senare fallet är antalet anställda oförändrat, men antalet arbetade timmar minskar. I detta fall minskar antalet timmar mer än lönekostnadsökningen. Detta är inte alldeles lätt att förstå, men innebär rimligen att produktiviteten ökade.

En studie av kollektivavtal utan att veta vilka som har kollektivavtal

Som alla empiriska studier har även KIs vissa utmaningar. En viktig sådan är att resultatens trovärdighet beror på kollektivavtalens täckningsgrad. KI antar att den är 95 procent för de arbetargrupper som jobbar under de tre avtalen. Men enligt Medlingsinstitutet är den bästa bedömningen att den uppgår till drygt 80 procent. Detta reser frågan om studien studerar effekten av höjda lägstralöner eller om den studerar icke-avtalsbundna arbetsgivares följsamhet gentemot de avtalade lägstralönerna. Relaterat till detta kan studien inte koppla en individ till ett specifikt kollektivavtal eller beakta om arbetsgivarna har kollektivavtal eller inte. Eftersom studien fokuserar på effekten av kollektivavtalade lägstralöner är det försvårande om man inte vet vilka arbetsgivare som har kollektivavtal. Den här avsaknaden av koppling är inte ett problem i flera av de nya studierna av norsk arbetsmarknad.

En studie som inte visar om metodens centrala antagande är uppfyllt

En andra utmaning är att KI inte visar att det avgörande metodologiska kravet om parallella trender är uppfyllt. Det betyder att vi inte kan veta om de två grupperna – behandlingsgruppen (de som träffas av lägstralönehöjningen) respektive kontrollgruppen (de som får sin lön höjd med individgarantin) – hade utvecklats på samma sätt med avseende på deras löner om lägstralönehöjningen inte hade skett. Det är inte alldeles självklart att så är fallet.

Övriga utmaningar

En tredje utmaning är att studien inte studerar effekten av höjda lägstralöner, utan effekten av en förändrad relativlön mellan lägstralönen och de något högre löner som endast höjs med individgarantin. Detta behöver inte vara fel, men bör beaktas när resultaten diskuteras. En fjärde utmaning är, trots att den tar steg framåt i förhållande till tidigare svenska studier, att den inte beaktar i vilka nya jobb de som förlorar sina jobb inom detaljhandeln befinner sig. Inte heller beaktas vilka som nyanställs inom detaljhandeln under den studerade perioden.

En femte utmaning är att studien endast studerar den momentana effekten. Vad händer efter ett par tre eller fem år? En sjätte utmaning är att inga känslighetsanalyser görs, till exempel hur gränserna för att tillhöra kontrollgruppen kan på-

verka resultaten. När det gäller Detaljhandelsavtalet är en ytterligare utmaning att resultaten visar att sannolikheten att lämna arbetsgivaren inte är signifikant positiv på etablerad signifikansnivå, men samtidigt är sannolikheten att vara sysselsatt signifikant lägre. Hur går det ihop?

Med detta sagt, KIs studie bör självklart beaktas. Den är ett steg framåt, med svenska mått mätt. Men resultaten spretar och de metodologiska frågorna är förhållandevis många. Som KI själv uttrycker det – att även om de hittar entydiga negativa samband inom några avtalsområden, går det inte att utifrån detta hävda att detta även blir effekten på hela arbetsmarknaden. Framtida forskning kommer förhoppningsvis göra oss mer upplysta.

Några citat från *Handbook of Labor Economics: 2*

Om den generella utvecklingen av den nationalekonomiska lägstalönforskningen:

”Countries around the world are introducing or raising their minimum wages at an [unprecedented rate](#). Major international organizations such as the OECD, the IMF, and the World Bank have advocated for the policy as a means to alleviate inequality and [even boost employment](#).” (s. 262, mina understrykningar)

Om den extrema aggressivitet från kollegor som mötte de forskare – bland annat 2021 års ekonomipristagare David Card – som under 1990-talet, med stöd av gedigna empiriska analyser, började ifrågasätta det neoklassiska antagandet att höjda lägstalöner inte kan leda till något annat än till en proportionell minskning av antalet sysselsatta.

”Just as no physicist would claim that ‘water runs uphill, no [self-respecting economist](#) would claim that increases in the minimum wage increase employment. Such a claim, if seriously advanced, becomes equivalent to a denial that there is even minimal scientific content in economics, and that, in consequence, economists can do nothing but write as [advocates for ideological interests](#).” Ekonomipristagare James Buchanan i *Wall Street Journal*, 1996. (s. 270, mina understrykningar)

Om den forskning som sammanfattar de senaste decenniernas forskning om sambandet mellan lägstalöner och sysselsättning.

”..., the estimates from the OWE repository suggest that the overall impact of minimum wages on employment is small.” (s. 304)

”The findings suggest that minimum wages [positively influence infant and child death](#), diet and obesity, depression and mental health, suicide rates, and family structure...” (s. 347, min understrykning)

Om de marginaler som påverkar arbetsgivare när den negativa sysselsättnings-effekten är begränsad av höjda lägstalöner.

”The evidence also indicates that improved productivity is another [key mechanism](#) for absorbing higher labor costs. The productivity-enhancing effects can manifest in [several ways](#), including lower training costs and turnover, improved operational efficiencies, and greater worker-level productivity.” (s. 336, mina understrykningar)

”Meanwhile, adjustments to profits appear to be limited...” (s. 336)

”Evidence on these various margins of adjustment suggests that [simple explanations](#) for understanding the impact of minimum wages [are insufficient](#).” (s. 337, mina understrykningar)

Om sysselsättningsgrad och arbetskraftsdeltagande i Sverige

Lika intressant som att belysa kommentatorernas resonemang och argument, är att reflektera över vad de inte brukar ta upp. Detta förstärker bilden av att de inte tycks vara intresserade av att vilja ge en mer fullständig bild av forskningsläget och hur svensk arbetsmarknad i praktiken fungerar. Ett förenklat politiskt budskap har varit överordnat. Här följer några exempel på det.

Kommentatorerna nämner inte sysselsättningsgraden bland lågutbildade

OECDs statistik visar att endast Island och Nederländerna har en högre sysselsättningsgrad bland lågutbildade än Sverige. Länder som Storbritannien, USA och Belgien ligger avsevärt lägre. I förhållande till USA, med fortsatt extremt låga lägstalöner i många delstater, är den svenska sysselsättningsgraden bland lågutbildade närmare tio procentenheter högre.

Två frågor som bör besvaras i detta sammanhang är:

Hur kommer det sig att sysselsättningsgraden bland lågutbildade är högre i Sverige än i nästan alla jämförbara länder?

Om lägstalönerna hindrar lågutbildade i Sverige mer än i andra länder att få jobb, varför är då deras sysselsättningsgrad högre i Sverige?

Är den ovanligt höga svenska sysselsättningsgraden en slump? Om det inte är en slump, vad kan det då bero på? Varför lyckas andra länder betydligt sämre än Sverige? Här borde kommentatorerna, som forskare och etablerade arbetsmarknadsanalytiker, presentera ett svar – i stället för att blunda för fakta som inte stämmer överens med världsbilden.

Kommentatorerna nämner inte arbetskraftsdeltagandet bland lågutbildade

Bristen på nyans lyser igenom även när det kommer till det höga svenska arbetskraftsdeltagandet bland lågutbildade. Enligt OECD uppgår det i dag till 81 procent samtidigt som nivån i nästan alla jämförbara länder ligger under 70 procent. I länder som Storbritannien, USA och Norge når arbetskraftsdeltagandet inte upp till 65 procent. Endast Island ligger på samma nivå som Sverige.

Bland unga män med låg utbildning är arbetskraftsdeltagandet 14 procentenheter högre i Sverige än i Storbritannien och fem procentenheter högre än i Tyskland.

Återigen. Om detta inte är en slump, vad beror det då på?

En förklaring till det höga arbetskraftsdeltagandet bland lågutbildade är, tror jag, att vi historiskt har haft relativt höga lägstalöner som har gjort det lönsamt att befinna sig på arbetsmarknaden. Även välfärdssystemen har dragit i samma riktning. Pensionssystemet har kanske varit allra viktigast. Om du vet att du efter ett helt arbetsliv kommer att få en anständig pension att leva på, då är det ett oerhört starkt incitament för den enskilde att befinna sig på arbetsmarknaden och lönearbeta.

I dessa avseenden har samhället de senaste decennierna rört sig mot grundtrygghet. Det betyder att incitamenten att befinna sig i arbetskraften har minskat, även om jobbskatteavdragen sannolikt drar i motsatt riktning. Långsiktigt kan detta få negativa effekter på arbetskraftsdeltagandet och därigenom leda till lägre sysselsättningsgrad. Om utbudet skapar sin egen efterfrågan (ett väl-etablerat neoklassiskt antagande), riskerar grundtrygghetssystemen i vid bemärkelse att leda till sämre sysselsättningsutfall. En hypotes är således att låga lägstalöner och en fortsatt urholkad välfärd på längre sikt försämrar arbetsmarknadens funktionssätt.

Kommentatorerna nämner inte att lägstalöneforskningens resultat har nyanserats

När den moderna lägstalöneforskningen tog fart på 1990-talet visade det sig, som vi har sett, att de då helt dominerande teoretiska utsagorna inte stämde överens med de empiriska resultaten.

I dag vet vi att de här första studierna har följts av en formlig explosion runt om i världen av forskning om lägstalönernas effekter, vilken har gått hand i hand med den bredare empiriska revolutionen inom nationalekonomisk forskning – att förlita sig mindre på teori och att i stället på djupet försöka förstå hur ekonomin i praktiken fungerar. Detta har resulterat i de nyanserande empiriska resultaten vuxit sig allt starkare. Uppenbart är att de tidigare dominerande teoretiska utsagorna har begränsad relevans när vi ska förstå hur arbetsmarknader i praktiken fungerar.

Kommentatorerna är skickliga på att använda internationell forskning när den stödjer den politiska tesen, men de är nästan ännu bättre på att bortse från densamma när den strider mot den politiska tesen.

Kommentatorerna nämner inte trenden mot höjda lägstalöner

Den snabba tillväxten av nyanserande lägstalöneforskning har, som vi också har sett, legat till grund för en bred trend mot höjda lägstalöner i länder där dessa bestäms av politiken. Det här politiska genomslaget har kommit snabbt och har även påverkat tillkomsten av EUs minimilönedirektiv. Det finns flera länder som kan lyftas fram som exempel på den här breda trenden, men det tydligaste

är kanske Storbritannien, även om införandet av Tysklands politiskt bestämda lägstalön år 2015 också är mycket intressant.

I Storbritannien har lägstalönen höjts med 70 procent i reala termer de senaste 25 åren – utan att sysselsättningen har påverkats nämnvärt, om än alls. Det innebär att landets lägstalön har höjts ordentligt i förhållande till jämförbara länder, men det är inte så att Storbritannien numera är någon extrem outlier i det här avseendet.

Kommentatorerna nämner inte att de svenska lägstalönerna inte är ovanligt höga

I förhållande till några svenska lägstalöner som av kommentatorerna ofta lyfts fram som särskilt problematiskt höga, ser vi bland annat att den brittiska lägstalönen ligger ett par tusen kronor högre än Kommunals stora avtal. I förhållande till Detaljhandelsavtalet ligger lönerna på ungefär samma nivå, lite beroende på om vi använder växelkurs eller köpkraftspariteter.

En skillnad som bör nämnas i detta sammanhang är att i både Kommunals och Handels avtal finns det branschanpassade trappor som gradvis slussar in de anställda på högre lönenivåer, i takt med att kompetensen ökar eller erfarenheten breddas. Den här flexibiliteten innebär sannolikt att samma lägstalönnivå som i Storbritannien i praktiken är något mindre belastande för de svenska arbetsgivarna.

Kommentatorerna nämner inte Sveriges generösa lönesubventioner

En stor andel av Sveriges arbetslösa kan anställas med kraftiga lönesubventioner. Trots detta används den här möjligheten i mycket begränsad utsträckning av arbetsgivare. Om lägstalönerna är så försvårande, varför väljer arbetsgivare att inte utnyttja en lönekostnadssubvention om 70-80 procent? Är verkligen byråkratin runt en sådan lönesubvention så krävande att det inte gör det lönsamt för arbetsgivaren att anställa någon till en kostnad som motsvarar 20-30 procent av lägstalönen? Tillåt mig tvivla.

Mer sannolikt är att lägstalönerna många gånger är mindre försvårande än vad kommentatorerna ger uttryck för. En följdfråga av detta agerande från arbetsgivarna är i vilken utsträckning som en relativ sänkning av lägstalönen – till exempel genom att frysa lägstalönerna under några år – i praktiken skulle leda till fler sysselsatta. Varför skulle känsligheten för en sådan i sammanhanget närmast minimal förändring vara så mycket större än den grundmurade okänslighet för de i absoluta tal mycket omfattande lönesubventionerna?

Till detta bör vi även lägga etableringsjobben, vars tillkomst hade byråkratiargumentet som en bärande del. Men ännu så länge har inte arbetsgivarna flockats runt den här möjligheten. Det kan bero på barnsjukdomar eller strukturella problem i systemets upplägg som begränsar intresset, men det kan även handla om att lägstalönerna, när det kommer till kritan, inte är så belastande som kommentatorerna gör gällande. Vi får se vad som händer framöver – och vi på Arena-gruppen avser att följa upp utvecklingen av och diskutera etableringsjobben.

Identitetspolitik och forskares politiska värderingar

I sin kommentar i Arbetsvärlden tycks Lars Calmfors mena att jag ägnar mig åt identitetspolitik när jag lyfter fram den vetenskapligt publicerade [forskning](#) som visar att akademiskt verksamma nationalekonomer i sin forskning presenterar empiriska resultat som understödjer deras politiska hemvist.

Lite pikant är det möjligen att den här studien bland annat fokuserar på lägsta-löner. De forskare som ideologiskt står till höger väljer att presentera resultat som påvisar ett mer negativt samband mellan lägstalöner och sysselsättning än de forskare som står till vänster. Ett annat i sammanhanget möjligen lika pikant resultat är att forskare till höger rapporterar ett mer negativt samband mellan facklig organisering och företagens produktivitet än de som står till vänster.

Utifrån detta är det högst berättigat att ställa sig frågan om kommentatorernas brist på nyanser möjligen kan bero på en politisk slagsida – om än förtäckt i akademisk skrud. En sådan fråga bör snarast ses som en hygienfaktor för den som tar samhällsvetenskapen och det offentliga samtalet på allvar.

Ekonomiska uttalanden är ideologiskt präglade

En relaterad [studie](#), baserad på 2400 ekonomer verksamma i 19 länder, visar att stödet för prominenta ekonomers utsagor bestäms av vem som är avsändaren. Om uttalandet sägs komma från en mainstream-ekonom är stödet betydligt större än om samma uttalande sägs komma från en mer heterodox orienterad ekonom. Samma sak händer om uttalandet sägs komma från någon okänd.

Trots dessa resultat är ekonomerna i studien tydliga med att bedömningen av en ekonomisk utsaga inte ska påverkas av bedömarens politiska hemvist. Uppfattningen om rollen tycks således vara rimlig, men i praktiken är det uppenbarligen svårt att leva upp till självbilden. Hur kan det komma sig att samma ordalydelse tolkas på olika sätt beroende på vem som uppges vara avsändaren?

Demokratin gynnas av öppenhet inför politiska värderingars betydelse

Vi är alla människor. Är det överhuvudtaget möjligt att ”lyfta oss” över våra personliga värderingar och uttala oss objektivt om världen? Jag tror inte det. Däremot är ambitionen att försöka hålla sig nykter och saklig självklart mycket vällovlig. Men detta är något helt annat än att ta för givet att akademiker verksamma i det offentliga samtalet uttalar sig objektivt och förmår bortse från sina subjektiva föreställningar om världen.

Vår mänskliga konstitution, och den moderna forskningen, visar att objektiviteten sällan är nåbar – oavsett vilken självbild du har och oavsett hur kränkt du blir av att frågor ställs om detta. Det demokratiska samtalet försämras om offentliga expertroller driver en politisk agenda utan att detta görs tydligt för medborgarna. Identitetspolitik eller inte. För mig handlar det om demokrati.

När det gäller kommentatorernas lägstalöneargumentation är bristen på nyanser och helhetssyn slående. Detsamma gäller för den bredare utvecklingen

av forskningen och hur arbetsmarknader i praktiken fungerar. Vad den här läsningen beror på kan vi bara spekulera om, men det är uppenbart att den inte är förenlig med den intellektuella, vetenskapliga och politiska utvecklingen i omvärlden. Den är inte heller förenlig med grundläggande fakta om svensk arbetsmarknad och den är inte förenlig med en rimlig tolkning av den begränsade, resultatspretiga och i många fall daterade svenska lägstalöneforskningen.

Vi vet alldeles för lite. Därför bör de analytiska och politiska slutsatser som förmedlas till media och annan offentlighet kännetecknas av en extra dos av ödmjukhet och nyfikenhet. I det avseendet har kommentatorerna en resa kvar att göra.

Det kanske tydligaste tecknet på detta är att kommentatorerna resonerar och argumenterar som om de ovanstående citaten från *Handbook of Labor Economics* inte existerar – trots att de representerar den absoluta spetsen av den internationella forskningsfronten. Vad beror den här avsaknaden på, tror du?

arena idé

Arena Idé är en progressiv och partipolitiskt obunden tankesmedja med medborgar- och löntagarperspektiv. Vi finansieras av fackföreningsrörelsen och är en del av den ideella föreningen Arenagruppen. Arena Idé fokuserar på frågor som rör arbetsmarknaden, ekonomisk politik, välfärd och demokrati.